

VII. ÜNNEPI SZOKÁSOK KÖLTÉSZE

PERECÉNEKLES

Feledésbe merült szokás. Az 1950-es évek óta már csak néhány hagyományőrzőbb felszegi magyar és cigánygyermek jár *perecénekelni*.

Karácsony szenedején, december 24-én este öt-hat egymás szomszédságában lakó öt-tizenkét év közötti fiúgyermek, s esetleg leányka is, összetársult, s végiglátogatta körzetéhez tartozó családokat és rokonságot. Némelyek kapuszám szerint az egész falut végigjárták.

A ház elé érve karácsonyi énekeket (*Mennyből az angyal, Pásztorok*) énekeltek, majd egyikük ezalatt a perecéneklő versek egyikét mondta el:

721

Állj fére, barátom, hogy szóljak vagy kettőt,
Hogy fordítsam elé a nagy átalvetőt!
Látom, asszonyomnak ágy alatt jár keze,
Talán pityókát vet az átalvetőbe?
Itt a szomszédba es adtak egy vékával,
Minnyá meg is főztünk egy rossz kasornyával.
Levét le is szűrtük egy hasadt fatálba.
Megabroncsozta azt a pityóka pára.

722

Látom a kócslikon, hogy asszonyom matat,
S zsebében keresi, hogyha krajcárkát kap.
Nyissa fel a ládát, vegye elé pénzét,
S abból fizesse ki éneklésünk bérét!

723

Bizony hideg vagyon másér úton járni [masírozni],
Kivált kis köntösben kint a hóban állni.
Jobb a házban kolbászt vagy kalácsot várni.
Várom én is erre. Biztat a reménység.
Tudom is, hogy léssen valami nyereség.

Ha korukhoz illő leányka volt a házban, azzal is elkezdtek évődni:

724

Látom, itt a leány szereti a dolgot,
Met az eresz földje mind felpukkadozott.
Kácc ki, borzos, a sód alól!

Mit vicogsz, te cinka, ott a sód lábánál?
Inkább forgolódjál terített asztalnál!
Kapjad fel a kupást, keverítsd a lábost,
Tedd elé a nekünk készített kalácsot.
Met ha bemehetünk, addig ki nem űztök,
Míg vagy tizenhárom karunkra nem fűztök.

726

Tréfásan dicsérni is szokták önmagukat:

Milyen vitéz vagyok, még nem is sejtitek.
Megmondanák nektek a tavaszi legyek.
A tegnap is egyet a hóba kevertem,
Igaz, hogy magam is gyakran pofon vertem.
De háromszor ő is engem a földre hányt.
Ugye hogy megérnék egy jó pipadohányt?

727

Ha a behívás, avagy a perecajándék késett, bekiabáltak:

Ha nem adnak peracet,
Letöröm az ereszet!

De már erre vagy beengedték őket, vagy kihozták az ajándékot: almát, diót, kalácstésztaból sült peracet. Ha bemehettek, még egyet énekeltek, majd megköszönték az adományt, és továbbindultak.

ÜNNEPKÖSZÖNTÉS, LEÁNYOK MEGÉNEKLÉSE

A nagy legények a karácsonyt néha névnapköszöntéssel, de még inkább a leányok s elsősorban *szeretejük* megéneklésével ünnepelték. Az utóbbi évtizedekben ez a szokás is fokozatosan kimarad.

Karácsony első ünnepén, december 25-én este tíz óra tájt, de még inkább éjfélkor, három-hét összetársult cimborá elindult a már alvó leányok házához.

Az ajtó elé érve először valamelyik szokványos karácsonyi éneket fújták el. A leány gyertyagyújtással jelezte, hogy fogadja őket. Ezután elsőként rendszerint komoly köszöntő következett. A legények már előzőleg megállapodtak abban, hogy melyikük mondja:

728

Elment Szűz Mária karácsony éjjelén,
Elment szállást kérni egy gazdag kovácshoz.
— Jó estét, bölcs kovács! Adjál nekem szállást!
— Nem adhatok szállást, met sok a vendégem.

A gazdag kovácsnak vót egy vak leánya,
Elvitte Máriát barmok jászolára.
Tizenkét órakor megszületett Jézus,
Tizenkét szép angyal fonja koszorúját.
Odament Szent József, béfogá szamarát,
S elvitte Máriát a gazdag kovácshoz.
— Jó estét, bölcs kovács! Mért nem adtál szállást?
Bár egy éjszakára mért nem adtál szállást?
— Hogyha tudtam vóna, hogy Szűz Mária vót,
Aranyból, ezüsből szállást adtam vóna,
S én a hideg földre lefeküdtem vóna.

Ezután az ajtó előtt tréfás rigmusokkal ócsárolták egymást, feleltek egymásnak. A csoport tagjai ezeket már jó előre betanulták, s megállapodtak abban, hogy ki mit fog mondani. Fel kellett készülniök arra is, hogy esetleg egy, már bent levő *kontracsoport*tal kell szócsatát folytatniok. Ezért fontos volt, hogy minél több, kéziratoss füzeteikbe is bejegyzett csúfolódót megtanuljanak, mert ilyenkor annak a csoportnak, amelyik hamarabb kifogyott a versből, takarodnia kellett.

729

A házigazdától bocsánatot kérek,
Hogyha e butával csúfokat beszélek.

730

Állj fére, barátom, hogy én es beszéljek,
Barátaim helyett hogy szóljak vajegyed.

731

Kácc ki, generális, kapod a lénungot [zsold],
Szenteld üres hassal a te méltóságod!

732

Jól feleltél, pajtás, jutalmat érdemelsz.
Istállótrágyában sok-sok ilyenre lelsz.

733

Ítélek, jó szónok, úri méltóságra,
A jövő tavaszra disznópásztorságra,
Aztán a szamarak kiállítására,
S hogyha az is meglesz, az akasztófára.

734

Szamar vagy, barátom, az vótál, s az leszel.
Mindig csak a szamar utakon keresel.
Legutóbb is milyen kérdéssel jössz ide:
A faluban kinek legnagyobb a füle?

735

Látom a fejednek gyönyörű szép képit.
Benyaltad te sokszor a döglött ló vérit.

736

Jól tudsz te, barátom, most köntörfalazni,
Mert a te beszéded mind csak heble-hubli.
Nanyám is tudna így verselni, mint te ma,
Pulizskán felnevelt búbánatos penna.
Hiába dicséred úri termetedet,
Mert valóban medve majmolt vót tégedet.
Ismertem apádat, szőrös bocskorba járt,
Színmézzel kente be mindennap a fogát.
És te mégis olyan kevély legény lettél!
Töröld meg az orrod, most is taknyot ettél.

737

Hiába dicséred úri termetedet,
Met valahol medve majmolt vót tégedet.
Azért nőtt ekkorát a te ocsmány fejed,
Mert valahol anyád medvét csodált veled.
Azért nőtt akkorát az a te két füled,
Mert anyád szamarat is megcsodált veled.
Fűzfa illene az otromba kezédbe,
S egy nagy lombos csuklya a buta fejedbe.

738

Láttam az anyádot, egy majmot szoptatott,
S hogyha jól emlékszem, éppen te vótál ott.

739

Olyan ember vagy te, akárcsak a majom,
Amit csak meghallasz, mindent utánozol.
Tegnapelőtt éppen mind azt utánoztad,
Hogy nyávogott macskánk ott kint a kert alatt.

740

Emlékszem rád, mikor Afrikából hoztak,
És szájkosár nélkül el sem bocsátottak.

741

A tokaji pusztán van egy bogáncskóró,
Tudjuk, hogy belőled sem lesz szolgabíró!

742

Emlékszem nagyon jól, milyen vitéz vótál,
Almás végitől es hazáig futottál,
S ott es a gagyába belébrikáltál!

743

Hogyha oly vitéz vagy, vigyázz jól magadra,
Ne kelljen húzódjál fére a sarokba!

744

Láttalak én egyszer, milyen vitéz vótál,
Mint egy pizlikutya, éppen úgy nyargaltál.

745

Messze földről kapsz egy ajánlott levelet,
Hogyha felolvasod, mindenki kinevet.
Fekete betűkkel többen beleírták,
Hogy csúf szájadot a kutyák lemocskolták.

746

Nem látott az ember olyan vastag kályhát,
Mint amilyen leszen a te első mátkád.
Rendelve kell annak ágyat csináltatni,
Kedves barátom, ha vele akarsz hálni.

747

Terád váraozik otthon egy menyecske,
Akinek a becsületes neve kecske.
Ha viszket valahol, te megvakargatod,
S az uborka orrod belédugogatod.

748

Állj félre, barátom, ne hazudozz többet,
Met ma még nem ettem erdei vadmeggyet.
Bort se ittam többet, kupát hármát-négyet,
De ha bémehetek, iszok huszonnégyet.

A továbbiakban elmondanak két-három, a bemenetel céljára utaló verset.

749

Eddig mind hallgattam, hogy miket beszéltek.
Szükséges dolgokról nem is elmélkedtek.
Húst, kolbászt és pánkót még nem is kértetek.
Talán puliszkából van a ti eszetek?

750

Úgy látszik, hogy nem is tetszettünk ma néktek,
Beszélgetésünket számba sem vettétek.
Pedig ha tudnátok, hogy innya jól tudunk,
S ha bé nem engedtek, még többet papolunk.
Tötsétek hát bátran teli a poharat,
Elé a cobókot, verő malaclábat.
Kerekített pánkót, met megérdemelnénk.
Szépeket verseltünk, s most jót innánk, ennénk.

751

Immár, barátaim, többet nem verselünk,
Met fázik a lábunk, minnyá meggebbedünk.
Te leány, mit várod, hogy mi kopogtassunk?
Miért hallgatsz, mikor szállást mondogatunk?
Hozzad az éveget teli pálinkával,
S nyomjál a markunkba egy szép nagy kantával.
Met látom, csak kacagsz ott az asztal előtt,
Mi pedig verselünk itt az ajtód előtt.

A bentieket arról is tájékoztatják, hogy hányan vannak. Rendszerint többet mondanak, hogy azok minél nagyobb asztak terítsenek:

752

Ez a kompánia hét személyből álló,
S az étel-italtól egyik se hátráló.
Legyen gazduramnak kilenc sing kolbásza,
Tíz liter jó bora és négy nagy sonkája.
Ezért vendégei jól meg is becsülik,
Úri méltóságra, magas rangra teszik.
Ajtaja előtt van a nagy cseresznyefa,
Hogy magát, ha tetszik, akassza fel oda.

Utóbbi sorokat csak ott mondják, ahol a házigazda bizalmas barát.

753

Kompániánk tizenhat személyből álló,
Étel-ital mellől egyik se hátráló.
Várjon hát a gazda kupa pálinkával,
Jó sok hosszúhússal, s kilenc sing kolbással.
Legyen osztán nyírfavessző és vasgilincs!
Többet nem is mondunk, mivel hogy nekünk sincs.

Latin szövegek eltorzításával is tréfálkoznak:

754

Egó szum dominum, köszönnék én itten.
Intri minusz, mondom, vendégelj meg szépen.
Galuskundaléki süldögéljen nyáron,
Ibével-ubával jó pálinka várjon.
Artiti minutum, az asztalon legyen,
Benne goldturektu, s jó torkunk is leszen.

755

Ipun pun deszló, már én is itten vagyok.
Tudom, hogy e háznál szívesen vártatok.
A tormás hurkával jól is tartanátok,
Ha hálából ezért áldást mondogatok.
Pálinkát is iszunk, hogyha bor nem akad,
Ha kalácsot látunk, a kenyér elmarad.
Ne gondoljátok azt, hogy még itt is hálunk.
Jó kínálás után szépen továbbállunk.

756

Holminikum szerbusz, már én is itt vagyok,
Úgy fázik a lábam, hogy szinte meghalok.
Pálinkás, placsintás innapot érjetez,
De úgy, hogy számomra bőven ígérjetez.
Bottal s poffal addig innen ki nem üztök,
Míg három kalácsot karomra nem fűztök.
Hálából kívánok cifra áldásokat,
Kurta farkú malact s vén rongyos kopókat.
Kalongyák közt nőjön magas bogáncskóró,
De belőlünk se lesz soha királybíró.

Nem kímélik a leányokat sem. Így csúfolkodnak velük:

757

Jó estét, Jucika! Minden jót kívánok,
Záporeső ellen egy lunder kalapot,
Mit a szilaj tehény ajtó előtt hagyott.

758

A Mariskák között a semmirevaló
Sütni-főzni nem tud, nem is arravaló.
De ha hegedülnek, ő aki nyargaló,
Ugrik, mint a kecske, a kutyának való.

759

Hallod-e, te leány, ne tátsd el a szádat!
Nézz a hátad mögé, seperd ki a házat!
Kapjad a vaskalánt, merd ki a szemetet,
Mert három hete áll ott az ajtód megett.

760

A leány hétköznapi szennyes, rendezetlen,
Feje fésületlen és olyan kelletlen.
De szombaton este olyan, mint a páva,
Kiöltözve szépen szeretejét várja.

Ezután kórusban rázendítenek a bekérező énekek valamelyikére:

761

Jaj, mint fázunk. Az ereszben állunk,
Ti mégsem szánátok!
Ha szánátok, behívnátok, jó szívvel látnátok,
Hús vagy kolbász nyársra szálljon, úgy várdogáljon.
Siess, leány, tedd a tűzhöz mézes csuporkát,
Mézeld nekünk csak most hamar mézes pálinkát.
Innya tudunk, kínálást nem várunk,
Csak most kantálunk.¹⁷¹

762

Poco rubato ♩ = 112

Jaj, mint fá - zunk, Az e - resz - ben ál - lunk,
még - sem szán - ná - tok!

Tempo giusto ♩ = 72

Ha szán - ná - tok, be - hív - ná - tok, jó szív - vel vár - ná - tok,
Kol - bász, hur - ka, nyársra szálljon, úgy vár - do - gal - jon.

Asztalokon tésztás tálak, tele pohárral,
Rakva lássuk, sorra várjuk kínálásunkkal!

763

Poco rubato ♩ = 112

Mennyből jöt-tünk ti-hoz-zá - tok, Tudjuk, hogy van pá-lin - ká - tok.

♩ = 120

Azt is tud-juk, sajnál-já - tok, Mé-gis mé - ze - sen ad-já - tok. ¹⁷²

2. Ne bújj, Anna, a pest mögé, nem jöttünk mi perlekedni,
Nem jöttünk mi perlekedni, disznólábbal verekedni.
3. Tudjuk, hogy disznót öltetek, hurkát, kolbászt tőttetek,
Egy nagy nyárrsal megsüttétek, s azzal megvendégljétek.
4. Kolbász legyen, darab hurka, csak ne legyen igen kurta,
Mert ha kurta, nem szép, furcsa, hallod asszony, tedd a pócra!
5. Rittyeg, pattog a láboska, nézelődik a pálinka,
De az asszony azt suttozja, hát ezeket mivel tartsa?
6. De a gazda visszasúgja, van még két hordó borocska.
De a gazda visszasúgja, van még két hordó borocska.

Erre már kimegy a gazda, és betessékeli a vendégeket, akik kezét fogva a bentiekkel, a következő szavakkal *köszöntenek be*:

764

Adjon az Úristen szerencsés jóestét,
Kívánok magiknak ilyen megköszöntést.

765

Dicséret, dicsőség adassék Istennek,
Békesség, tisztesség legyen mindenkinek.

Majd asztalhoz ülnek, esznek-isznak, a háziakkal együtt énekelgetnek, s közben-közben verseket is mondanak (729—760. j.).

A lakoma végeztével felállnak, s egy csoportba verődve eléneklik a *búcsú-verseket*:

Tempo giusto ♩ = 88

Kö-szön-jük meg a gaz - dá - nak,
 Hogy mi - né - künk szál-lást a - dott,
 Hogy mi-né - künk szál-lást a - dott. ¹⁷³

2. Asztalához abroszt adott,
 Arra ételt, italt adott,
 Arra ételt, italt adott.
3. Házunkhoz kapott a fecske,
 Mer' ő, szegény, szelídecske,
 Mer' ő, szegény, szelídecske.
4. Ha kirepül a mezőre.
 Ha kirepül a mezőre,
 Gazdájának vetésére,
5. Visszatér ő nemsokára
 Maga szokott szállására,
 Maga szokott szállására.
6. Addig vendég jól nem lakik,
 Míg az abrosz meg nem ázik,
 Míg az abrosz meg nem ázik.
7. Immár az abrosz megázott,
 A vendég is jól mulatott,
 A vendég is jól mulatott.
8. Immár, vendég, jól mulattál,
 Ha tetszenék, indulhatnál!
 Ha tetszenék, indulhatnál!

Ezután búcsúznak és továbbállnak. Mennek más leányt vagy valamelyik István barátjukat köszönteni.

NÉVNAPKÖSZÖNTÉS

December 25-én és 26-án éjfél felé a nagy legények három-hét tagból álló csoportokban *istványolni*, ill. *jánosolni*, azaz Istvánokat, Jánosokat felköszöntem indultak. Néha, ha a szülők megengedték, kíséretükbe szegődött egy-egy társaságukhoz szokott leány is.

Az ajtó vagy az udvari ablak elé megállva, az ünnepeltet énekszóval költötték fel:

767

1. Csillag ragyog, hajnal hasad,
Kelj fel, István, hogy lássalak.
Eljöttünk tiszteletedre,
Neved napját ünnepelve
Hajnal előtt, hajnal előtt.
2. Vegyed bé hát énekünköt,
Meg ne vesd tiszteletünköt.
Áldást kívánunk Istvánra,
Áldást egész családjára,
Háztájára, háztájára.
3. Mi nem irigységből szóljuk,
Tiszta szívből azt kívánjuk,
Isten sokáig éltesse,
A szent kezét reavesse,
Megőrizze, megőrizze.
4. A nap gyászát levetette,
Magát felékesítette,
Arannyal haját kötötte,
Két vállán leeresztette,
Jelentette, jelentette.

768

Poco rubato ♩ = 120

Ó, Szent István, hát még al - szol - e?
♩ = 112 ♩ = 126

Ily so - ká - ig hát még nyugszol - e?
♩ = 120 ♩ = 132 ♩ = 126

Serkenj fel álmad - ból, És kelj fel ágyad - ból,

2. Azt is mondd meg, béeresztesz-e,
Ha bémenyünk, jó szívvel látsz-e?
Met ha nem, elményünk, más szállást keresünk,
Menyünk, honnan jöttünk.
3. Ó, szent István, Isten éltesen,
Mindenekben szerencséltesen.
Kívánjuk, élj sokat, számlálj sok napokat,
Szebbeket, jobbakat.

A látogatásra már felkészült bentiek az ének végeztével behívták őket. Asztalhoz ültették, étellel, itallal kínálták.

Mulatozás közben került sor az alábbi komoly vagy tréfás köszöntőkre:

769

Sok neved napjára az Isten virrasszon,
Éltednek abroncsa soha meg ne asszon.
Áldását mennyekből Isten reád ontsa,
Véled szívességét soha fel ne bontsa.
Kedves társadat is az Isten éltesse,
Késérje éltetek áldás és szerencse.

770

Neved napja van most, kedves jó barátom,
Kiszámolom hozzád szóló kívánságom.
Mától kezdve csupán az a kívánságom,
Hogy a fagyos kötél nyakadon jót rántsion.
A varjak, hogy annál jobban megkapjanak,
Erdőn a legnagyobb fára akasszanak.

771

Neved napján, hogy ne legyen se napod, se éjed,
Az ördögök felesége ölelgessen téged!
Kinek Plútó fővezér a legjobb cimborája,
Annak tüzes kemence lesz örök boldogsága.

Még azzal es kívántalak megilletni téged,
Hogy száradj az akasztófán, mint fenyőfakéreg.
Hogy azután még a bőröd is híressé váljon,
Tizenkét jó éhes farkas belőled dúskáljon.

PÁSZTORJÁTÉK

772

Az 1950-es évekig az volt a szokás, hogy egy-egy alszegi és felszegi legény-csoport december 25-én délelőttől Vízkeresztig, január 6-ig, házról házra járva pásztorjátékot adott elő a faluban, majd a szomszédos falvakban is.

Mindkét csoport egy-egy emlékezet óta évről évre megőrzött kisméretű fatemplomot, *betlehemkét* vitt magával.

[Felvonulásukat és a szereplők öltözetének leírását lásd a 127. oldalon.]

A játék menete a következő:

Szereplők:

Király	I. pásztor
Királyszolga	II. pásztor
Mária	III. pásztor
József	Szamár
I. angyal	Küldönc
II. angyal	

A küldönc előremegy, bekérezkedik, s ha beengedik, így köszönt be:

Szerencsés jónapot, kedves házigazda,
Örömet, s hírt mondok a házi családra.
Mert Jézus született Betlehem városban,
Példamutatásra jöttünk hamarjában.

Ezután bejönnek a pásztorok, kendermagot szórnak a kályhára, és a földre heverednek, fejüket a küszöbre téve alvást színlelnek. Nyomukban bemegy a csoport is.

Csak Mária és József maradnak kint az ajtó előtt.

Király (megáll az asztal előtt)
Dicsértessék Isten a magas mennyekben,
Ki kegyelmeteket hagyta békességben.
Tartsa és marassza végig az életben,
S mint mennyben, a földön is küldi örömben.
Mi nem azért jöttünk, hogy históriázzunk,
De a kis Jézusról egy példát mutassunk.
Az isteni felség most köztünk született,
Mivel pogányoktól sokat üldöztetett,
Emberi nemzetét jászolba tetette,
Ott József s Mária sokat is keserge.
A második részben, hogy miként serkenti
Isten angyala a pásztorokat, s küldi
Jézus születését öneki hirdetni,
Angyali zengéssel azt megénekelni.

Szent József pediglen be nem fogadtatik,
Az egész városban szállás nem adatik,
Hanem a királytól elutasítottatik.
Istállóba szállni ő kényszerítettetik.
Ezek után pedig pásztorok eljönnek,
Alázatossággal térdeikre esnek,
A kisdéd Jézusnak ajándékot visznek,
Mit József s Mária nagy örömmel vesznek.

József (kopogtat az ajtón, kintről)

Felséges királyom, nyisd meg az ajtódat,
Ereszd be egy kicsit szegény barátodat,
Ne engedd megfagyni teremő uradat.

Király

Parancsolom, szolgám, nézzed sietséggel,
Ki zörget ajtómon ilyen bátor szívvel?

Királyszolga (haptákba áll, katonásan megy az ajtóhoz, egy kicsit megnyitja)

Ki vagy te, barátom? Mondd meg, honnan jöttél,
Királyi ajtókon zörgetni hogy mertél?

József (kintről feleld)

Tibériusz császár parancsára jöttünk,
A beíratásra ide megérkeztünk.
Ha szállást adnátok az egy éjszakára,
Mégfizetné nektek az egeknek ura.

Királyszolga (bemegey a királyhoz, s karddal szépen jelez. Józsefhez)

Várjál egy keveset, mindjárt megjelentem,
(A királyhoz)

Felséges királyom, jelentem aláson,
Oly emberek jöttek ide az ajtódra,
Nem hinném, volnának a te városodba,
Kik szállást kérnének az egy éjszakára.

Király

Hogy én szállást adjak? Abból ugyan nem kapsz!
Inkább a piacon hideggel is megfagysz!

József (kivülről)

Kemény kősziklához hasonló nemzetség,
Hogy lehet tenálad oly szörnyű keménység?
Még a pogánynál is van engedelmesség,
Hát tenálad hogy nincs uradhoz kegyesség?

Király

Ám jer be, barátom, füttözz egy keveset.

József (Máriával bejön, megállnak az ajtó mögött, mintha koldusok volnának)

Szerencsés jónapot, felséges királyom!

Király

Hozott a szerencse, kedves jó barátom.

József

Felséges királyom, fogadj be házadba,
Mert szállást nem kaptam az egész városba.

Fizetést nem szánok ez egy éjszakára,
Mefizeti néktek az egeknek ura.

Király

Kedves jó barátom, sok vendégim vannak (mutatja is),
S hogyha te itt maradsz, engemet megszólnak.

József

Felséges királyom, téged megistállak,
Fogadjál be minket ez egy éjszakára,
Különben ma éjjel az ég alatt hálunk,
Bizonyára mondom, hideggel megfagyunk.

Király

Ha megfagysz se bánom, de itt nem maradhatsz.
Királyi házunktól már el is indulhatsz.

József (búsan fordul Máriához, lehajtja a fejét)

Felséges királyom, hova tudjunk menni?
Egy kis hajlékocskát hol tudjunk szerezni?
Jer, jegyesem, város szélén tudok egy istállót,
Oda szokták elküldeni az idegen szállót.

Mária (búsan lehajtja fejét)

Nem bánom, jegyesem, akármerre menjünk,
Mert itt mindenkitől, látom, megvettetünk.
Szerelmes Jézusom, szűz méhem gyümölcse,
Az Atya Istennek szépséges jegyese,
Hallgasd meg, s ne vesd meg szegény szolgálódat,
Ha születésedre engem láttál jónak.
Szűz tejem kívántad felnevelésedre,
Ne engedd szolgálaid hát immár ennyire.

(Józseffel együtt a szoba egyik sarkába vonulnak, ahol leülnek az ott elhelyezett betlehemke mellé.)

I. angyal (odamegy a küszöbön alvó pásztorokhoz, s éneklí nekik)
Gloria, gloria in excelsis Deo.

Király, Mária, József (az asztal elé állnak, és éneklí)

Rubato ♩=76

Di - csőség mennyben Isten - nek! Bé - kesség föl - di né - pek - nek

Jó - a - ka - ra - tú hí - vek - nek, Kik Is - ten - ben ör - ven - dez - nek.¹⁷⁵

(Majd visszamennek, s elhelyezkednek a betlehemke mellett.)

II. angyal (a pásztorokhoz megy, s költi őket)

b)

Poco rubato ♩ = 69

Kel - je - tek fel, pász - to - rok, pász - to - rok!

♩ = 80

Kik ju - hoknál a - lusz - tok, a - lusz - tok

Meg - szu - le - tett u - ra - tok.

♩ = 69

Nek - tek kis Je - zu - so - tok. 176

I., II., III. pásztor (Elkezdenek nyüzsögni, forogni, veszik le a sapkájukat)

I. pásztor

Vai de mine ce am auzit.*

Jaj, mit láttam, mit láttam álmomba?

Megjelene az Isten angyala.

Angyal-e vagy ördög, csak kételkedem.

Hogy Krisztus született, épp nem hihetem.

Abban az elmémet nem is epesztem.

Jobb, ha e pucókra fejem leteszem.

(Megint a küszöbre teszi fejét, és alvást színlel.)

I. angyal (odamegy a pásztorokhoz és mondja)

Serkenjete fel, ó, ti szegény pásztorok,

Betlehem városba gyorsan induljatok.

Barmok előtt Jézust szénán találjátok.

I. pásztor (Felébred, felül. A mellette levő pásztorhoz fordul)

Vai cum te chiamă?

Vai cum te chiamă? Măi Moşule!**

A pusztában van a világ angyala,

Acum a venit*** a világ megváltója.

* Jaj nekem, mit hallottam!

** Jaj, hogy hívnak? Hogy hívnak? Hé, öreg!

*** Most jött el.

II. pásztor (álmosan)

Lasă mă în pace,
Să dormim odată,
Dute la oi, ia seama.*
Nehogy a farkas elvigye.

I. pásztor

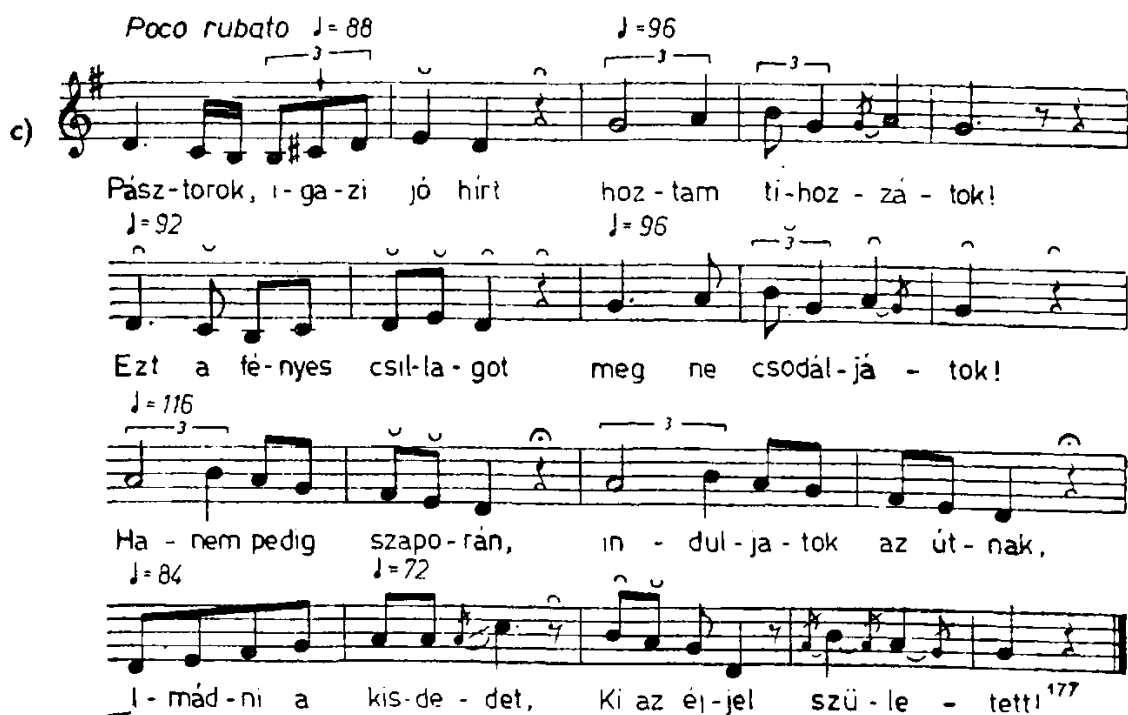
O, Domnu sfîntele,**
Hát Krisztus született.
Jászolban, amint hallottam.
Nem bolondsággal mondom, amit láttam,
Hogy Krisztus született Betlehem városban.

II. pásztor (felül)

Ce faci măi?*** Váj, álmod beszélgetsz?

II. angyal (odamegy, s költi őket. Énekel)

c)

Pász-torok, i-ga-zi jó hírt hoz-tam ti-hoz-zá-tok!
Ezt a fé-nyes csil-la-got meg ne csodál-já-tok!
Ha-nem pedig szapo-rán, in-dul-ja-tok az út-nak,
I-mád-ni a kis-de-det, Ki az éj-jel szü-le-tett!¹⁷⁷

I. pásztor (megint felkel)

Ce faci măi? Váj álmod beszélgetsz?

II. pásztor

Zic s-o, măi, frate. Cred că, majd én is,
Majd te is beszélhetsz. Scoală minteni!
Auzi păculare? Serkenjete fel!
Cea cu dreptate. Álomba mit láttam?
De hogy Krisztus született, crezi măi frate!****

* Hagyj békét, hogy aludjunk már végre. Menj a juhokhoz, vedd számba.

** Ó, szent Atyám!

*** Mit csinálsz, te?

**** Mondom nektek, testvérek. Hiszem, hogy... Keljete fel tüstént! Halljátok, pásztorok?... Ez az igazság... Hidd el, testvér!

II. pásztor

Auzi măi moșule?* (költi pálcájával a legöregebbet)
Mit mondanak ezek?
Hogy Betlehem városában új király született.
Vigyünk ajándékot neki, amit lehet.
Ducem bárányt, lapte,** s tegyünk tisztességet.

III. pásztor

(öregesen)
Nem bánom, menjünk el, de ne üres kézzel.
Vigyünk ajándékot neki sietséggel.

I. pásztor

Eu aduc un cîrlant, datu-i jucerile ***
Hogy a kis Jézusnak tehessek kedvére.

II. pásztor

Caș cu lapte. Cu caș bine doarme. ****

III. pásztor

Bine, so, bine, so. *****

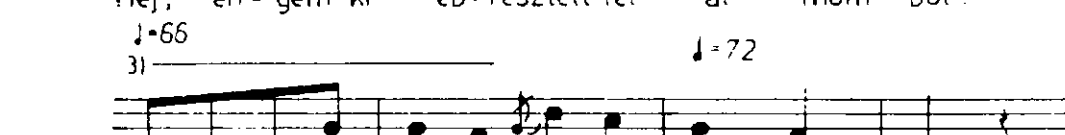
I. pásztor

Rubato ♩ = 80 ♩ = 76

d)

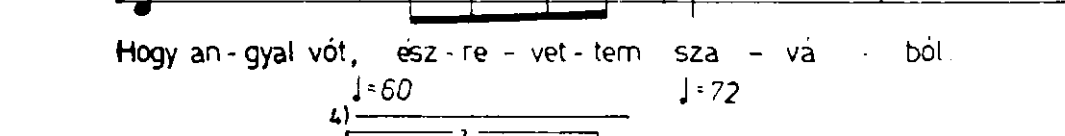
Hej, en - gem ki éb - resztett fel ál - mom - ból?

♩ = 66 ♩ = 72

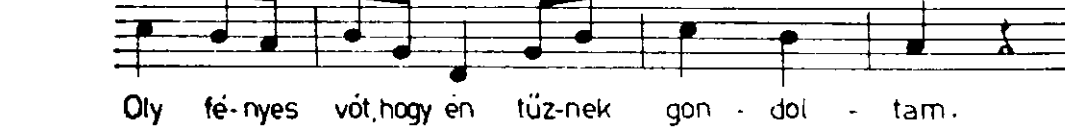

Hogy an - gyal vót, ész - re - vet - tem sza - vá - ból.

♩ = 60 ♩ = 72

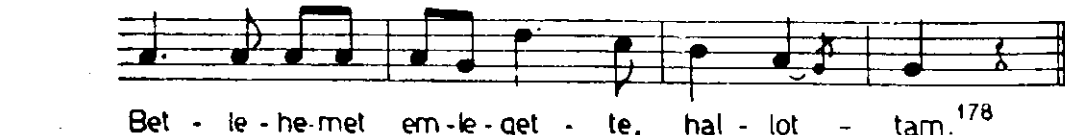

Oly fé - nyes vót, hogy én tűz - nek gon - dol - tam.

Bet - le - he - met em - le - get - te, hal - lot - tam. ¹⁷⁸

1) másodszer: 2) 3) 4)

* Hallod, öreg?

** Viszünk... tejet.

*** Én hozok egy bárányt, te adj játékokat.

**** Sajtot tejjel. A sajtól jól alszik.

***** Úgy jó, úgy jó.

Felkel mind a három pásztor, összefogóznak, énekelnek, és közben csárdást táncolnak:

Quasi giusto $\text{♩} = 54$ $\text{♩} = 56$ $\text{♩} = 60$

e)

Az an-gyal ezt hír-det-te, Nékünk megje - len-tet - te,

Hogy új király szüle - tett,

Mondván mi is keljünk fel, Betle - henbe menjünk el!

$\text{♩} = 44$

Haj, haj, haj, haj, haj,

$\text{♩} = 60$

Úgy re - pul - junk mint a dal, Mennybe menjünk mint angyal

$\text{♩} = 69$ $\text{♩} = 63$ $\text{♩} = 56$

Kis - ded gyermek, nagykirá - lyunk! Te - né - ked tér - det haj - tunk.

$\text{♩} = 46$ $\text{♩} = 60$

Té - ged ég és föld magasztai, Id - ve - zi - tö - je - nek vall.

$\text{♩} = 66$

Di - csé - rét és di - cső - ség, Te - né - ked, ó, Is - ten - ség!

$\text{♩} = 63$ $\text{♩} = 72$ $\text{♩} = 63$

En (ã)vi - szek egy bá - ránykát, Te pedig egy saj - tocskát.

$\text{♩} = 66$

A más egy kis te - jecs - két, S ez - zel kedvet nyerhetnének,

$\text{♩} = 60$

Ó - rømmel visz - sza - tér - nének.¹⁷⁹

(Összefogózza elmennek a jászolhoz.)

Mária (látja, hogy jönnek, a betlehem fölé hajol)

Quasi giusto ♩ = 68

Ser - kenj fel, ó, fi - am, Pász - to - rok el - jot - tek!

Kik szent angya - lid - től Te - hozzád kül - det - tek,

Te - hoz - zád kül - det - tek. ^{18C}

I. pásztor (a jászol eleibe letérdel).

Tempo giusto ♩ = 72

Üd - vöz légy, kis gyer - me - kecs - ke!

Bet - le - he - mi her - ce - ge - cs - ke!

♩ = 80

Át - dott légy, vi - lág o - rö - me,

Já - szolyba tett drá - ga kin - cse. ^{16'}

II. pásztor (szintén letérdel)

Üdvözlégy, ó, Jézus, pásztorok pásztora,
Bűnösök oltalma, pokolnak rontója!

III. pásztor (letérdel)

Tiszteltessék Jézus, mi lelkünk oltalma,
Mert te leszel bűnös lelkünknek gyámola.

Megint mind a hárman énekelnek.

h) *Tempo giusto* ♩ = 80

Őt a tig - ri - sek be nem fo - ga - dák,
 Vá - ro - son ki - vül szu - let - ni ha - gyák, A Jé - zust
 Mi - nyi - nek - kel, zen - ge - de - zés - sel
 Tisz - tel - jük, - mád - 182

Átadják az ajándékot.

I. pásztor

Én édes Jézuskám, egy karláncát* adok,
 Vedd jónéven, melyet a szívemből nyújtok.

II. pásztor

Te jó pásztor! Eu am dat la mare nunta.**
 Jövedelmem n-a fost*** a nagy kősziklába,
 Mégis Jézuskámnak egy kis sajtot adok.

III. pásztor

Mivel a többi közt legöregebb vagyok,
 A juhok után is alig kulloghatok,
 Mégis a Jézuskámnak egy kis sajtot adok.

Mária

Köszönöm, pásztorok, mind, amit hoztatok,
 Ezért az egekben legyen jutalmatok.

Király (megköszöni a befogadást)

Köszönöm s hálálom, kik itt hallgattátok,
 E csekély munkánkat meg nem utáltátok.
 Azt hiszem, itt rosszat nem is tanultatok,
 Melyért az egekben legyen koronátok.
 Sok számos esztendőt, kívánom, érjetelek,
 Szomorú változás távozzék tőletek.
 Kívánok tovább is boldog ünnepeket.

* [vö. cîrlan:] báránykát.

** Én a nagy menyegzőre adtam.

*** nem volt.

A háziak az egész csoportot asztalhoz ültetik, s megkínálják töltött káposztával, sülttel, pálinkával, borral s ami van.

A legények evés után elénekelik, a *Köszönjük meg a gazdának* búcsúzóit (766. j.), majd megköszönik a szíves elfogadást, s mennek tovább. Más házhoz kerezkednek be, ahol ugyanezt a játékot adják megint elő.

APRÓSZENTEK

Emlékezet óta ismert, ma is élő népszokás az *aprószentekelés*. December 28-án már reggel hét órakor elindul egy-egy két-öt tagú fiúgyermekcsoport, kezükben a „*mustármag*”, vagyis *aprószentek vesszővel*. Ez egy három ágból font, felszalagozott nyírfaág (45. r.). A házakba bekérezve elmondják egészségvárásló végkicsengésű rigmusaikat, majd sorra *megveregetik* a családtagokat. Kalácsot, gyümölcsöt vagy aprópénzt kapnak ajándékba. Tovább menve az utcán szembejövőket is megveregetik.

Ugyanezen nap délutánján vagy este a nagy legények indulnak el aprószeneteim négy-nyolcas csoportokban, kezükben nyírfaággal. Elsősorban az ismerős leányos házakat keresik fel. Bekérezés után egyik közülük — rendszerint a legidősebb — elmondja a beköszöntőt vagy rigmust, majd ők is megveregetik a családtagokat. A *házileány* szalagot köt a vesszőjükre, és borral, pálinkával kínálja.

Rigmusaik:

773

Aprószentek Dávid-Dávid,
Künn a jégen korcsolyázik.
Összetörök korcsolyája,
Csicsó János megcsinálja.
Fúrja, faragja,
Mégis faragatlan hagyja.
Friss egészségire!

774

Aprószentek Dávid-Dávid,
Künn a jégen korcsolyázik
Ha eltörött korcsolyája.
Van bicskája, megcsinálja.
Fúrja, faragja,
Mégis faragatlan hagyja.
Friss egészségére hagyja az Isten!

775

Egy kicsi mustármagot hoztam,
Ki szabad-e hinteni?

776

Aprószentek napja,
Tejbe mártott facska,
Ne nyúlj hozzá, macska,
Met megüt a facska.

777

Aprószentek, s a napja,
Az ördögök hadnagya.
Nem kell nekem hagyma,
Egye meg a gazda,
Aki nekem adja.

778

Elindultunk Heródes nyomdokait követve, de nem gyilkoló szerszámokkal, hanem zsenge hajlékony vesszőcskével, és ha gazduram, gazdasszonyom megengedné, egy kicsi mustármagot hoztunk, és el is hintjük.

779

Friss egészségre,
Hogy meg ne varasodjék az új esztendőbe!

780

Elindultak a kis aprószentek,
De nem Heródes nyomdokába,
Nem kardokkal, nem dorombokkal,
Hanem gyenge ágú hajlós vesszőcskéikkel.

781

Aprószentek mind szentek,
Ha bémenyek, kimentek.

782

Paradicsom kökertjébe
Van egy szőnyeg leterítve.
Azon fekszik a kis Jézus.
Jobb kezében aranyvessző,
Bal kezében aranyalma.
Az aranyvessző megmozdul,
Az egész világ felbolydul.
Nem láttam még szebb gyümölcsfát,
Mint Urunkat a keresztfán,
Mely a vérrel virágozik,
S Szentlélekkel gyümölcsözik.

VÍZKERESZT

Január 6-án, *vízkereszt* napján három-négy kisebb fiú a házszentelésre járó papot *csengettyűs* vagy *vidimus* minőségben kísérte. Ők vitték a szenteltvizet és a füstölőt. Régen a leányos házaknál szokás volt egy-egy matring — pántlikákkal, csokrokkal feldíszített — fonallal megajándékozni őket. Ha megkapták, hangos rigmussal köszönték meg, ha nem, szintén versben kiabálták ki a leány restségét:

783

Jó fonó, jó fonó,
Korán felkelő.
Aranyos taligán vigyenek férjhez!

784

Rossz fonó, rossz fonó,
Délig aluvó.
Katlanba peselő,
Hamuba heverő.
Kapukenegető.
Tyúkszaros taligán vigyenek férjhez!

VÍZBEVETŐ

Emlékezet óta ismert, ma is élő szokás húsvéthétfőn a *vízbevetés*, *locsolódás*.

Kisebb, két-öt tagú fiúcsoportok már korán reggel elindulnak, hogy a rokonok, ismerősök házába beköszöntenek, elmondják rigmusaikat, majd szappannal illatosított *szagosvízzel* sorra megöntözzék a család nőtagjait. Jutalmuk piros tojás, tészta, kalács s néha pénz is.

785

Azért jöttem hozzátok a fagyon,
Adjatok piros tojást, ha vagyon.
Ha nem, a tyúkokat ütögetem agyon!

786

Ajtó megett állok,
Piros tojást várok.
Ha nem adnak tojásukat,
Ülü vidd a tyúkocskát!

787

Ajtó megett állok,
Piros tojást várok.
Ha nem adnak, visszatérek,
Jó anyámtól kettőt kérek.

788

Egy kiskertben jártam,
Rózsafát találtam.
El akar hervadni,
Meg szabad-e öntözni?

789

E háznak kiskertjében van egy szép rózsató,
Nevelje azt szépre, jóra a Teremtő.
Vizet hoztam a tövére, szálljon áldás a fejére,
Az Istentől ezt kérem, piros tojás a bérem.

790

Én kis kertészlegény vagyok,
Virágöntözgetni járok.
Azt hallottam, egy rózsafa el akar hervadni,
Meg szabad-e öntözni?

791

Én kis kertészlegény vagyok,
Virágokat ápolgatok.
Egy rózsafa el akar hervadni,
Meg szabad-e öntözni?

792

Megöntözöm a virágot,
Érte semmit nem kívánok,
Csak egypár piros tojást,
Azzal pedig továbbállok.

793

Öntök embert, öntök asszonyt,
Kedves családjával,
Várok érte piros tojást,
Ha sok van, párjával.

794

Húsvét másodnapján azon vettem észre,
Csokros vízipuskát kaptam a kezembe.
Elindultam vele piros tojást szedni.
Lányok, ha nem adtok, meg foglak öntözni.

795

Húsvét másodnapján az jutott eszembe,
Szurkos vízipuskát fogok a kezembe.
Elindulok vele piros tojást szedni.
Lányok, lányok hányan vagytok?
Meg szabad-e locsolni?
Lics-locs, meglocsollak, virulj szép virágom,
Fáradságomért a piros tojást várom.

796

Immár a tavasznak elértük kezdetét,
E szép virágszálnak látjuk kellemetét.
Hogy zöldellő ágai el ne hervadjanak,
Maguk szükségére meg is maradjanak,
Öntünk embert, asszonyt, kedves családjával.
Várunk piros tojást, ha sok van, párjával.

797

Zöld erdőben jártam,
Kék ibolyát láttam.
El akar hervadni,
Meg szabad-e locsolni?

Ugyanezen nap délután indulnak el a nagy legények kisebb csoportokban az ismerős lányok meglocsolására. Rigmust csak ezelőtt hatvan-hetven évvel mondtak. Komoly hangú köszöntőikből kicsendül a természet megújulásán érzett öröm. De verseltek néha a leány rovására is, akinek megharagudnia ezért nem szabadott. Ezután kihívták a család nőtagjait az udvarra, ahol a kút mellett hideg kútvízzel kancsóból, pohárból, csak jelképesen, meglocsolták az idősebbeket, gyermekleánykákat, de annál valóságosabban a nagyleányt, akit néha egy egész cseber vízbe *beléferesztettek*.

798

E húsvéti napig hogy még eljutottunk,
A mennyei Úrnak nagy hálákat adunk.
Áldás és békesség legyen e helységen,
Ki megtartott minket friss jó egészségben.
Jeruzsálemben ma az a hír támada,
Hogy aki született, Istennek a fia,
Kártyával öntözzünk! — ezt kiáltja vala.

Kártyával nem öntünk, met úgy nem tisztesség.
Ha kannával öntjük, úgy legyen tisztesség.
Meg is öntözzük jól, csak legyen csendesség,
Nem is erősen, csak hogy kicsit elázzék.
Öntünk embert, asszonyt, kedves családjával,
S várunk piros tojást, ha sok van, párjával.

799

Immár a tavasznak elértük kezdetét,
Egy szép virágszálnak látjuk kellemetét.
Eljövénk hozzátok ifjú létükre,
Hogy harmatot öntsünk ezen esztendőre,
Mert ha meg nem öntjük ezen esztendőre,
Nem virágzik nekünk szépet jövőndőre.
Virágozzék mindig ékes virágokat,
Én nyerjen jutalmul aranykoronákat.
Öntünk gazdát, asszonyt, kedves leányával,
Várunk piros tojást, de azt is párjával.

800

Jó reggelt, gazdasszony! Jó reggelt, te kislány!
Hozzád jöttem én most húsvét másodnapján,
Azért, hogy megtudjam, van-e sok tojásod,
Mert ha tojást nem adsz, a kannát, jól látod,
Meg van töltve vízzel, öntöm a nyakadba,
Mint ahogy a molnár felönt a garatba.
Ha pedig tojást adsz, még azt is párjával,
Nem öntelek le én ezzel a kannával.

801

Vízbevető hétfő, ma nekem úgy tetszik,
Látom, az utcákon egymást öntözgetik.
Kártyával nem öntjük, mert úgy nem tisztesség,
Ha kannával öntjük, úgy leszen tisztesség.
Megöntözzük szépen, csak legyen csendesség,
És nem is erősen, csak hogy eladassék.
Öntünk embert, asszonyt, kedves családjával,
Várunk piros tojást, ha sok van, párjával.

802

Úgy hallottam, mocskos leány lakik ebbe a házba,
Idejöttem hamarjába, hogy elvigyem a tóba,
Megmosdassuk szép tisztara, s azután vigyem haza.

Elmondjam, az éjjel álmomban mit láttam?
Hogy egy mocskos leány lakik itt e házban.
S jöttem hamarjába, hogy szépen felkapjam,
S a patak vizére vigyem őt le gyorsan.
Ott a folyóvízben addig mártogatnám,
Amíg én magam is szép tisztának látnám.
Ezen fáradságért egyebet nem kérek,
Egypár piros tojás legyen az én bérem.

A háziak borral, pálinkával kínálják meg az öntözőket, a leány pedig két-két piros tojással ajándékozta meg őket. Régen választottjának két írott tojást és cserépben nevelt piros szegfűvet ajándékozott, a többi legény pedig válogathatott a piros tojásos tálból.

Ma az öntözők rigmust legfeljebb tréfából mondanak, és csak szagos vízzel, üvegből öntöznek.